

Att stanna kvar

Catharina Gabrielsson

Slakthusateljéerna, Öppna i nytt fönster, 2013.08.23

Vid detta tillfälle, vid vad som utgör projektets middagshöjd – en plats att stanna upp och se bakåt, och samtidigt blicka framåt – får frågan om metod och strategi en ny relevans. Vilka slutsatser kan vi dra från det vi hittills uppnått, och inte uppnått, vilka metoder kan vi använda när vi går vidare för att, om kanske inte uppfylla våra mål, åtminstone bejaka våra drömmar och förhoppningar? Medvetet anspelar jag här på livet i stort, eftersom tanken på *ett metodiskt liv* – vad det innebär att leva metodiskt – fascinerar mig. Men samma frågor gör sig gällandet beträffande ”Ett rum med utsikt”, som med sina många kapitel, infallsvinklar och del-undersökningar nu börjar anta formen av en helhet – en helhet som samtidigt överbryggar mellan och avviker från de etablerade formerna att förhålla sig till en plats, i rollen som konstnär, arkitekt eller samhällsvetenskaplig forskare. Vad är det för slags helhet, och vilken strategi börjar nu utkristalliseras ur projektets olika facetter? Jag kallar det *att stanna kvar*, och ska utveckla några tankar om hur ett sådant kvar-varande kan förstås som en kritisk och framåtriktad kraft, snarare än en passiv motståndshandling.

Mot detta *att stanna kvar* står en annan praktik med starkare förankring i konstens rörelser kopplade till kritiken av stadens utveckling. Jag tänker på temat *att gå i staden* som har en privilegierad plats inom urbansociologisk forskning. Temat uppträder tidigt, hos Baudelaires flanör vid slutet av 1800-talet och i Walter Benjamins *Passagenwerk*, för att sedan omformuleras i situationisternas *derive*, för vidare in i samtida psykogeografiska experiment och vandringsbaserade konstnärliga verk, inbegripet teknologiskt manipulerade ljud- och bildupplevelser. Men om praktiken (att gå) är den gemensamma nämnaren för dessa fenomen och operationer, är det en ofta förbisedd faktor att gåendet hos dem förknippats med radikalt olika innebörder. Gåendet *lägger grunden* för det moderna subjektet, producerad av och integrerad med livet i det moderna metropolis, men antar med tiden ett allt mer oppositionellt och modernitetskritiskt anslag. Numera uppfattas det ofta i termer av motstånd, som ett taktiskt bemäktigande av stadsrummet och ett spontant förverkligande av dess möjligheter, inskrivet på tvärs gentemot maktens planerade ordning. Att gå, strosa eller vandra i staden berör därför inte bara relationen mellan subjektet och rummet, utan även relationen mellan upplevelsen och intentionen, kartan och verkligheten, normalitet och avvikelser. Gåendet har setts vara detsamma som att läsa staden, men också att skriva den; att kontrollera staden, men också att undkomma dess system av kontroll.

Så hur kan vi fatta den motsatta strategin, *att stanna kvar*? Givet gåendets motsägelsefulla karaktär vore det alltför förenklat att ställa det ena mot den andra och därmed acceptera den sortens bipolära diagram som alltför ofta präglar vårt sätt att tänka och verka: taktik mot strategi, motstånd mot makt, det nomadiska mot det sedentära rummet. Beträffande det senare är det ett faktum att Gilles Deleuze, det nomadiska tänkandets grundare, själv hatade att resa och betraktade de ”orörliga systemen” – konst, litteratur och filosofi – som de mest kraftfulla orsakerna till (inre)

förflyttning¹. De ”orörliga intensiteter” med rumslig distribution som Deleuze håller fram kan, med fog, liknas vid platsen ”Ett rum med utsikt” utforskar, orörlig och samtidigt föränderlig.

Idén om plats har, som bekant, haft en central betydelse för konstens rörelser under de senaste 50 åren. En stor del av verksamheten inom så kallade platsspecifika traditionen har kretsat kring blottläggandet och dekonstruktionen av plats med användandet av metoder som intervenerar i eller på annat sätt avtäckar platsen som ”given”. Verksamheten har bedrivits i ett spänningsfält mellan distans och engagemang, med eller mot platsens premisser, beroende på hur dessa formulerats – materiellt, socialt, historiskt, ekonomiskt, politiskt etc. Paradigmet har sagts vara uttömt i och med kritikens institutionalisering, rörelsens formalisering och platsen nivellering, samtliga så som inskrivna i en global kapitalistisk kontext, men också eftersom de konceptuella förutsättningarna blivit mer komplexa och tvingat fram förändrade angreppssätt och positioner. Kanske kan man säga att konstnärer idag intar en ny och intimare relation till platsen – beredvillig *eller* oppositionell – i samband med att man knutits närmare myndigheter och formella uppdrag inom stadsplaneringen. Men fortsatt karaktäriserande för dessa operationer är likväl *förflyttningens* modus inom ramen för *projektet* i enlighet med den kognitiva kapitalismens flexibilitet. Projektet som ett avslutat och avgränsat företag med en definierad början och ett avtackat slut – projektet som den tillfälligt gemensamma, instrumentella nod som under en intensiv period knyter människor (konsulter) samman för att sedan upplösas. (Inom parentes sagt är Globen det första exemplet på ett sådant projekt i Stockholms stadsbyggnadshistoria; den runda formen hade en ojämförlig kapacitet att förena vitt skilda intressen och positioner i riktning mot ett gemensamt mål, vilket var en förutsättning för överbygga det motstånd det innebar att överge de stadsbyggnadsdoktriner som dominerat stadens utveckling under decennier, dvs. som kommunalstyrda och offentligt finansierade, vilket var vad som skedde.)

Därför handlar ”Ett rum med utsikt” om ett annat slags plats, ett annat projekt, mera som en kontinuerlig rörelse med platsen som utgångspunkt; nästintill orörligt i geografisk mening, men extremt dynamisk och mångsidig i sina angreppssätt, problemställningar, metoder och gestaltningar. Detta *att stanna kvar* bär annars på associationer som snarare handlar om motstånd än kritik; om vägran och förnekelse av tillvarons realiteter snarare än forskning och kunskapsproduktion. Det för tankarna till landsbygdens kamp mot industrialisering och urbanisering; mot förintelsen av de miljöer, kultur- och naturvärden som dessa krafter för med sig. *Att stanna kvar* som i ockupationer och *sit ins*, att kedja sig fast, slå upp läger, 70-talets kamp mot kärnkraftsverk, samtidens *climate camps* och de dagsaktuella upproren mot *fracking*. Denna typ av motstånd mot en många gånger övermäktig fiende – abstrakt, anonym, byråkratisk och systematisk – är dock av en annan art än det metodiska utforskandet av en plats historia, minnen, betydelser, villkor, visioner, och maktförhållanden som kännetecknar ”Ett rum med utsikt” – ett utforskande av platsens spår och avtryck som föresätter sig att också följer vart spåren för, till finansiella transaktioner och protokollförda beslut, som ställer frågan om varifrån, vem, varför, och på vilket sätt?

¹ Cf. ”V as in Voyage”, *From A to Z*, Gilles Deleuze & Claire Parnet, regissör Pierre-André Boutang, övers. Charles J. Stivale, Semiotext(e) Foreign Agent Series / MIT Press, 2012 [1988]

Platsen utgör här en förtätad ansamling av flöden som rör sig i olika hastigheter, somliga snabba (möjliga att urskilja från en dag till en annan), andra alltför långsamma för att kunna uppfattas med blicken men möjliga att mäta med politiskt-ekonomiskt, visuellt och retoriskt fin-kalibrerade instrument.

Det här sättet att verka på platsen och förstå den må sakna paralleller, men är inte utan föregångare. Jag skulle vilja likna "Ett rum med utsikt" som ett nutida sätt att bedriva hembygdskunskap. Det finns idag 117 listade hembygdsföreningar i Stockholms län som på olika sätt "värnar om hembygdens nuvarande och framtida miljö, dess kulturminnen, naturvårdsområden samt ur historisk och kulturell synpunkt värdefulla traditioner" (Stockholms Läns hembygdsförbunds hemsida). Centralorganisationen Stockholms Läns Hembygdsförbund har en bild på Globen på sin hemsida, fotograferad med Slakthusområdet som förgrund. Man håller sig med arbetsgrupper som driver olika frågor, bl a en "Tätorts- och kulturmiljögrupp" med uppdrag att "belysa och följa utvecklingen samt initiera debatt och forskning gällande fysiska och sociala aspekter samt söka definiera begreppet 'Hembygd i storstad'". Ett av gruppen prioriterade mål är att uppmuntra till forskning om skillnaden mellan hembygdsrörelsens utveckling inom och utanför Stockholms tullar, för det är uppenbarligen så, att begreppet "hembygd" relaterar till landet snarare än till staden, och att den överväldigande majoriteten av föreningar i Stockholms län är kopplade till stadens ytterområden. Någon hembygd innanför tullarna existerar uppenbarligen inte.

Inför de krafter som nu omvandlar staden och tömmer den på sitt historiska och sociala innehåll får tanken om *hembygdsförening* en ny och radikaliserad innebörd. Varje komponent i satsen står öppen för omläsningar och förskjutningar. Slakthusområdets exemplifiering av samtidens nyliberala och postindustriella stadsbyggande har en paradigmatisks betydelse, och kanske kan hembygdsföreningens form och infrastruktur utgöra ett format för att ta strid mot kunskapsutplåning, exploatering och gentrifiering. Eller framstår en sådan tanke automatiskt som löjeväckande och ironisk? Varför? Är våra villkor och upplevelser av förändring på grundval av (super)modernitet, (nyliberal) urbanisering och (post-)industrialisering så i grunden annorlunda än vad de var för 100-150 år sen? Varför? Det finns ingen information om den svenska hembygdsrörelsens historia på Wikipedia, inget fönster att öppna. Det är som om begreppen tömts på betydelse, som om de saknar allmänt värde.

Jag vill framhålla att fönstret som öppnas när vi stannar kvar inte nödvändigtvis behöver vara nytt. I enighet med den egentliga betydelsen av ordet "radikal" – från *radix*, ur roten – är återvändandet, omläsningen, att knyta an till det som en gång var och förändra dess betydelser i en annan kontext den verkliga förändringens särmärke. Det är att verka i kontinuitet med rörelser som gått förlorade och därmed återge både dem och den egna verksamhet integritet och legitimitet, bortom det egna subjektets godtycke. Slakthusområdets hembygdsförening, "Ett rum med utsikt", öppnar i nytt fönster.